

Sanda Kočevar

Gradski muzej Karlovac
Strossmayerov trg 7
Karlovac

KOMPARATIVNA ANALIZA SAČUVANIH PRIMJERAKA FOTOMONOGRAFIJE „GRAD KARLOVAC I NJEGOVA OKOLICA“ FOTOGRAFA HINKA KRAPEKA

UDK 77.04(497.529Karlovac)
908(497.529Karlovac)
77Krapek, H.

Izvorni znanstveni rad

U ovom članku donesen je rezultat analize do sada poznatih sačuvanih primjeraka fotomonografije „Grad Karlovac i njegova okolica“ karlovačkog fotografa Hinka Krapeka. Na temelju sličnosti i razlika između pojedinih primjeraka, potvrđena je jedinstvenost svakog albuma koja se prvenstveno očituje u samoj opremi albuma. Krapekovi albumi važan su dio karlovačke i hrvatske fotografske baštine, ali i jedinstvena autorska djela.

Ključne riječi: Hinko Krapek, album, fotografija, oprema, posveta, potpis, Karlovac, 19. stoljeće

Uvodne napomene

Fotomonografija *Grad Karlovac i njegova okolica* jedno je od najznačajnijih djela za povijest grada Karlovca fotografa Hinka Krapeka,¹ ali i za nacionalnu fo-

¹ Hinko Krapek (27. ožujka 1841.–12. ožujka 1915.) rođen je u Brnu. Fotografsku izobrazbu započeo je u Beču i to nakon učiteljske, vojničke i činovničke službe. Godine 1864. postao je samostalni fotograf u lječilištu Gleichenberg u Štajerskoj, a ubrzo nakon toga otvorio je atelje u Mariboru, koji je neprekidno radio od 1869. do 1908. godine, a osamdesetih godina 19. stoljeća i u Leibnitzu. Točan datum njegova dolaska u Hrvatsku nije utvrđen, no od 7. travnja 1880. godine bavio se fotografskom djelatnošću u Zagrebu, gdje je snimio potres koji je 9. listopada 1880. godine pogodio Zagreb. Krajem iste godine započeo je sa svojim radom u Karlovcu. Rad je započeo u kući g. Piretschnigga u današnjoj Ljekarničkoj ulici br. 6. U svibnju 1884. godine prešao je u novi atelje u Bravarskoj ulici, današnjoj Šenoinoj ulici br. 4, u kojem

tografiju jer je, kao i sam Krapek, obuhvaćena u svim prikazima hrvatske fotografije 19. stoljeća. Krapek je kao značajan fotograf zastupljen, a njegova djela analizirana, i u glavnom djelu o povijesti hrvatske fotografije Nade Grčević, i to većim dijelom u poglavlju *Zagrebački fotografi osamdesetih i devedesetih godina*, a manjim u poglavlju *Fotografi u drugim mjestima Hrvatske*.²

Ovaj prikaz trebao se temeljiti na analizi 6 primjeraka spomenute fotomonografije koji se čuvaju u hrvatskim institucijama, no analizirano je samo 5 primjeraka, jer je sudbina primjerka iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (signatura I-1.170) nepoznata te je njegov izgled i oprema ostao nepoznanica. Jedini podatci o njemu preuzeti su s inventarne kartice. Tako su poznate njegove dimenzije 33 x 41 cm, te da je bio kompletan, odnosno imao 24 fotografije i 14 stranica tiskanog predgovora.³

Od ostalih pet primjeraka danas se dva primjerka čuvaju u Gradskom muzeju Karlovac u Zbirci fotografija, fotografske opreme i pribora, (inv. oznaka GMK-KP-363 i GMK-P-649), Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu, Hrvatskom državnom arhivu (signatura: HR-HDA-1435-1) te u Specijalnoj knjižnici Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH u Zagrebu.

Sama fotomonografija bila je više puta izlagana: od izložbe *Fotografija u Hrvatskoj 3. Rana karlovačka fotografija*,⁴ preko izložbi Gradskog muzeja Karlovac *Iz starih albuma* (1999./2000.) i *AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st.* (2013.), do velike izložbe *Historicizam u Hrvatskoj* održane u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu 2000. godine.

Katalozi spomenutih izložbi reproduciraju pojedine fotografije iz albuma. Tako katalog izložbe *Fotografija u Hrvatskoj 3. Rana karlovačka fotografija* donosi dvije fotografije i to: pod kataloškim brojem 113/IX Palača D. Vranjczyany⁵ i 113/XVII Ozalj, kao i katalog *Iz starih albuma*: i to 23. i 24. fotografiju iz albuma (*Mlin*

je ostao sve do odlaska iz Karlovca u Maribor 1897. godine, gdje je i umro 1915. godine. Iako je najveći broj njegovih sačuvanih fotografija vezan uz rad u ateljeu, već od samih početaka snimao je i izvan ateljea, fotografirajući događaje poput zagrebačkog potresa (1880.), arhitekturu, spomenike, gradske vedute, ali i pejzaže. Po uzoru na zagrebačkog fotografa Ivana Standla izdavao je fotografije snimljene izvan ateljea kao albume, iako su se mogle nabaviti i pojedinačne fotografije. Aktivan u društvenom životu grada, otišao je iz Karlovca nakon sukoba u Dobrovoljnom vatrogasnom društvu i smrti supruge koja je vodila mariborski atelje. Posljednjih sedam godina života vodi u Mariboru papirnicu (Kočevar, S. *Iz starih albuma*. Karlovac : Gradski muzej Karlovac, 2002, str. 22–33).

² Grčević, N. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1981, str. 112–113, 131–134.

³ Albumi se u navedenim knjižnicama vode kao knjižna građa.

⁴ Izložba je održana od 7. do 24. siječnja 1982. godine u Galeriji primitivne umjetnosti u Zagrebu i u Galeriji „Vjekoslav Karas“ Gradskog muzeja u Karlovcu od 2. do 22. veljače 1982. godine (Grčević, N. *Fotografija u Hrvatskoj 3. Rana karlovačka fotografija*. Zagreb Karlovac : Ceftt – Centar za fotografiju, film i tv – Gradski muzej Karlovac, 1982.

⁵ Riječ je o 9. i 17. fotografiji albuma, s time da je naziv 9. fotografije, koji glasi Kuća g. Dane Banjanina. Palača / Baruna Drag. Vranjczyany-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a, pojednostavljen (op. a.).

u Turnu. / *Imanje g. Pere Sliepčević-a te Barilović. / Posjed občine Barilović*)⁶ i *Historicizam u Hrvatskoj*, koje su, uz to, popraćene kratkim opisom albuma.⁷ U katalogu *AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st.* objavljena je jedna fotografija *Karlovac, / od Rakovačke strane*, inače 7. fotografija u albumu.⁸

Osim u katalogima izložbi, fotografije su često reproducirane u knjigama, pri čemu se javlja problem da se ne navodi imatelj/vlasnik albuma, a kamoli signatura. Vrlo često se ni Krapek ne navodi kao autor fotografija, a fotografije su najčešće izrezane, tako da se ne vidi kartonska podloga s natpisom na koju su bile lijepljene. Najviše fotografija, njih četiri, reproducirano je u knjizi Radovana Radovinovića *Stari Karlovac: Ulice, kuće, ljudi*,⁹ tri u knjizi Miljenka Smokvine *Hrvatska na povijesnim fotografijama*¹⁰ te monografiji *Karlovac* urednika Milana Kruheka.¹¹ Jednu fotografiju, uz fotografiju prednjih korica, donosi Ivan Ott.¹² Po jednu fotografiju donose Marija Vrbećić u knjizi *Karlovac na razmeđu stoljeća 1880–1914*,¹³ Ždravko Švegar *Stoljeće tenisa u Karlovcu*,¹⁴ *Karlovački leksikon*¹⁵ i monografija *Župa Novigrad na Dobri*.¹⁶

⁶ Kočevar, S. *Iz starih albuma*, str. 30–31.

⁷ Na izložbi su pod kataloškim brojevima 1246.a i 1246.b prikazane fotografije Dubovac. / Most želznice / preko Kupe (objavljena kao 12. u albumu), te Kuća g. Dane Banjanina. Palača / g. Brna D. Vranjčzanj-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a (objavljena kao 9. u albumu).

⁸ Kočevar, S. (ur.). *AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st.* Karlovac : Gradski muzej Karlovac, 2013, str. 7.

⁹ Reproducirane su fotografije objavljene u albumu pod rednim brojevima 1, 3, 6 i 8 (Grad Karlovac / od zapada; Strossmajerov trg; Mlin na čigre; Grad Karlovac / od Rakovačke strane). Radovinović, R. *Stari Karlovac: ulice, kuće, ljudi*. Karlovac : Tiskara Pečarić-Radočaj, 2010, str. 35, 73, 177 i 210.

¹⁰ Smokvina navodi da je riječ o albumu u vlasništvu Gradskog muzeja Karlovac, a kako u vrijeme njegova snimanja nije bio otkupljen album inv. oznake GMK-P-649, nego samo onaj inv. oznake GMK-KP-363, riječ je o fotografijama iz tog albuma. To su slijedeće fotografije: Karlovac, / od zapada (objavljena kao 1. u albumu), Karlovac, / od zapadne promenade (objavljena kao 11. u albumu), Kuća g. Dane Banjanina. Palača / g. Brna D. Vranjčzanj-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a (objavljena kao 9. u albumu). Smokvina, M. *Hrvatska na povijesnim fotografijama*. Zagreb : Veble Commerce, 2001, str. 102–104.

¹¹ Riječ je o 6., 23. i 10. fotografiji u albumu (Mlin na čigre, Mlin u Turnu. / *Imanje g. Pere Sliepčević-a, Velika kavana / (Kavana Lav. Roksandić). / Kućevlastnik Obitelj Purebl*). Kruhek, M. (ur.). *Karlovac*. Karlovac : Gradski muzej Karlovac – Poglavarstvo grada Karlovca, 1998, str. 54, 55 i 57.

¹² Objavljena je 1. fotografija iz albuma Karlovac, / od zapada (Ott, I. *Karlovačka povjesnica*. Karlovac : Matica hrvatska Karlovac, 2003, str. 33–34).

¹³ Knjiga donosi fotografiju objavljenu pod rednim brojem 3 (Strossmajerov trg) (Vrbećić, M. *Karlovac na razmeđu stoljeća 1880–1914*. Zagreb : Školska knjiga, 1989, str. 103).

¹⁴ Knjiga donosi fotografiju objavljenu pod rednim brojem 3 (Strossmajerov trg) (Švegar, Z. *Stoljeće tenisa u Karlovcu*. Karlovac : Teniski klub Karlovac, 1996, str. 6).

¹⁵ Leksikon donosi fotografiju pod rednim brojem 23 (Mlin u Turnu. / *Imanje g. Pere Sliepčević-a*) (Ott, I. (ur.). *Karlovački leksikon*. Zagreb : Školska knjiga, 2008, str. 229).

¹⁶ Monografija donosi fotografiju objavljenu pod rednim brojem 18 u albumu (Novigrad. / *Imanje gosp. Frana pl. Türk-a*) (Vicić, F. (ur.). *Župa Novigrad na Dobri: Župa uznesenja Blažene Djevice Marije*. Novigrad na Dobri : Župa Uznesenja BDM Novigrad na Dobri, 2013, str. 52.

Digitalizirane reprodukcije fotografija iz albuma našle su nakon izložbe *Iz starih albuma* svoje mjesto i na stalnom postavu Gradskog muzeja Karlovac te se mogu pregledavati putem ekrana osjetljivog na dodir. Istovremeno je, zajedno uz druge fotografije karlovačkih fotografa do 1941. iz Zbirke fotografija, fotografske opreme i pribora, album objavljen u CD izdanju Gradskog muzeja Karlovac 2000. godine. Svoj primjerak digitalizirali su i Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu 2003. te Hrvatski državni arhiv 2009. godine. Digitalizirane fotografije dostupne su na mrežnim stranicama Knjižnice (Digitalna knjižnica / Digitalizirana karlovačka baština),¹⁷ a u slučaju Hrvatskog državnog arhiva digitalni snimci pohranjeni su „na *storage* sustavu HDA“.¹⁸

Riječ je o prvoj fotomonografiji grada Karlovca, nastaloj po uzoru na *Fotografske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* zagrebačkog fotografa Ivana Standla, čiji je atelje neuspješno pokušao preuzeti po dolasku u Zagreb.¹⁹ Poslužila je ujedno i kao model za sve buduće slične publikacije: tekst koji u smislenu, povijesno utemeljenu priču upliće motive fotografija, nakon kojeg slijede ručno izrađene fotografije samog autora. Posebnu vrijednost daju joj, uz fotografije, i potpisi pod njima, kao i posvete.

Do sada nije bilo analize svih sačuvanih albuma, nego se izdavanje albuma *Grad Karlovac i njegova okolica* spominje samo kao detalj Krapekova fotografskog opusa te tadašnja uobičajena fotografska praksa. Nadi Grčević 1981. bio je poznat samo jedan album s 24 fotografije.²⁰ Katalog izložbe *Fotografija u Hrvatskoj 3. Rana karlovačka fotografija* spominje album u vlasništvu Gradskog muzeja Karlovac s 22 fotografije²¹ Ivo Ott st. govori o albumu s 23 fotografije.²² Franjo Deak pak u novinskom članku u *Jutarnjem listu* govori o „dvadestipet izvrsnih fotografskih snimki velikog formata, te je u crvenim kožnatim koricama u zlatorezu opremljen zaista otmeno i elegantno“.²³

¹⁷ *Digitalizirana karlovačka baština*. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. URL: http://www.gkka.hr/?page_id=2629 (29.11.2016.)

¹⁸ Prikaz u Nacionalnom arhivskom informacijskom sustavu obuhvaća samo same fotografije, a ne i kartone na koje su fotografije kaširane, a upravo potpisi na kartonima ispod fotografija potvrđuju unikatnost svakog albuma. *Nacionalni arhivski informacijski sustav. Arhivsko gradivo*. Hrvatski državni arhiv. URL: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=1_120569 (29.11.2016.)

¹⁹ Grčević, N. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*, str. 132.

²⁰ Grčević, N. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*, str. 232. To je album koji se danas čuva u Knjižnici Ministarstva kulture RH (signatura: VI G 14).

²¹ Inv. oznaka GMK-KP-363.

²² Ott, I. *Karlovačka povjesnica*. Karlovac: Matica hrvatska Karlovac, 2003, str. 35. Kako Ott spominje da je riječ o albumu posvećenom Vladimiru Pureblu, moguće je da misli na album koji se nalazi u vlasništvu Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu, iako broj fotografija ne odgovara.

²³ Deak, F. Karlovački fotografi i njihove zasluge za lokalnu historiju grada Karlovca. *Jutarnji list* (Zagreb), 18.8.1937., str. 10.

Svrha je i cilj ovog članka potvrditi važnost Krapekova albuma za karlovačku, ali i hrvatsku fotografiju te ukazati na činjenicu da su svi sačuvani primjerci Krapekova albuma jedinstveni upravo zbog razlike u konačnom izrezu fotografija iz negativa pri izradi pozitiva te načina opreme albuma (korica, posveta, naslovnog kartona, potpisa pod fotografijama).

1. Snimanje i izdavanje fotomonografije *Grad Karlovac i njegova okolica*

Snimanje i objavljivanje fotografija grada Karlovca i okolice Hinka Krapeka izazvalo je zanimanje tadašnje karlovačke, ali i zagrebačke javnosti. Tako *Agramer Zeitung* dan prije karlovačkog *Svjetla* donosi pohvalan osvrt. Hvali ga kao ukusno opremljenog sa slikama izražajne oštine, te ga preporučuje kao ukras svakom salonu.²⁴ U osvrtu *Svjetla* potpisanom inicijalima D. L. (op. a. Dušan Lopašić) ističe se kako je Krapekovo djelo visoke kvalitete – „upravo uzorito izradjeno poduzeće muža“.²⁵ Krapekove fotografije hvali kao „zbilja dobre, čisto i precizno izradjene, jasne, a nekoje te upravo zadive“,²⁶ tim više što je posao oko snimanja i objavljivanja fotografija bio u to doba vrlo zahtjevan,²⁷ što je vidljivo iz putopisa *Na Plitvička jezera!* Stjepana Širole. „Dakako, da je tako lahko putovati, pa baš za to, ja tim veću zahvalnost dugujem prijatelju K. On je naručio laku i brzu kočiju; uzeo sobom zemljovidne karte, svoje strojeve, slike Plitvica, obskrbio borme i putnu torbu, jednom rieči dobio sve, što na putu treba.“²⁸

Kao dodanu vrijednost Lopašić vidi 14 stranica tiskanog teksta o kratkoj povijesti grada Karlovca, najznačajnijim događajima te kratkoj povijesti snimljenih vizura iz pera povjesničara prof. Franje Valla,²⁹ koji nose datum 5. siječnja 1889.,

²⁴ „Dem geschmackvoll ausgestatteten Album, dessen Bilder sich ausdrucksvolle Schärfe auszeichnen, (...) Eine Zierde jedes Salone, empfiehlt sich dieses Album (...) Karlstadt und seine Umgebung. *Agramer Zeitung* (Zagreb), 12.1.1889., str. 5.

²⁵ L., D. Grad Karlovac i njegova okolica. *Svjetlo* (Karlovac), 13.1.1889., str. 3.

²⁶ L., D. Grad Karlovac i njegova okolica, str. 3.

²⁷ Vidi: Gržina, H. Analiza sadržaja fotografija u sačuvanim primjercima prve hrvatske fotomonografije „Fotografske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 56(2013), str. 123–143. Zahvaljujem kolegama iz Specijalne knjižnice Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Muzeja grada Zagreba, Hrvatskog povijesnog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Hrvatskog državnog arhiva i Zavičajnog odjela Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu. Posebno hvala H. Gržini, koji mi je svojim, gore navedenim člankom, skrenuo pažnju na pitanje jedinstvenosti fotografskih albuma u ranim razdobljima hrvatske fotografije i čiji mi je članak poslužio kao model u strukturiranju vlastitog rada.

²⁸ Širola, S. Na Plitvička jezera! *Svjetlo* (Karlovac). 9.4.1893., str. 2.

²⁹ Valla, Franjo, hrvatski povjesničar i pedagog (Glina, 13. siječnja 1848 – Zagreb, 8. prosinca 1928). Studirao je teologiju u Zagrebu 1868.–1870., a povijest i zemljopis diplomirao 1875. na Filozofskom fakultetu u Grazu. Bio je predavač u gimnaziji u Rakovcu kraj Karlovca (1875.–1905.), od 1903. član karlovačkog gradskog zastupstva, a od 1919. predavač u petrinjskoj gimnaziji. Suradivao je u pedagoškim časopisima te je napisao izvještaj o djelovanju rakovačke gimnazije (*Velika realka u Rakovcu, njen život i djelovanje od 1863–1881*, 1882). Pisac je povijesnih sinteza *Povijest srednjega vieka* (I–III, 1891–96), *Povi-*

koji je izdala Tiskara D. (op. a. Dragutin) Hauptfeld.³⁰ Tiskani tekst ima dva stupca na svakoj stranici i istovjetan je u svim sačuvanim primjercima. Iz pisanja *Svjetla* poznati su također još neki podatci o albumu. Tako je jedan primjerak Krapek poklonio Gradu kako bi se u budućnosti moglo provjeriti koliko je Karlovac napredovao i promijenio se. Navodi se da je cijena bila 30 forinti, a mogao se kupiti i na mjesečne rate. Pozivajući se na rodoljublje sugrađana, Lopašić poziva da podupru veliki trud i trošak.³¹

Osobni autorski pristup jasno je vidljiv kroz odabir motiva preko konačnog izreza svake fotografije, potpisa pod fotografijama i opreme, koji varira od albuma do albuma. Za fotografiranje su odabrani lokaliteti važni za karlovačku povijest, društvenu povijest i industriju. Prof. Valla nije imao utjecaj na odabir lokaliteta, a redosljed fotografija u albumu već je bio određen u trenutku njegova pisanja popratnog teksta, što ukazuje nekoliko podataka. Prije svega, Valla pokušava nakon kraće povijesti grada Karlovca, koja obuhvaća i političku i društvenu povijest, na pet stranica teksta, smisljeno usustaviti razgled grada, te zapravo grupira fotografije po nekoj temi.

Počinja s panoramom grada: „Slika prva i sedma kaže nama fizionomiju grada Karlovca i bližnje mu okoline, pogledamo li na njih sa Dubovca grada i sa tako zvana brindla.“³² Nastavlja s fotografijama lokaliteta na kojima su se nalazila vrata u karlovačku tvrđavu: „Slika 3., 8., 11. pokazuju nama gdje su ta troja vrata bila i što se dogodilo, kada ih nestalo.“³³ Osim objašnjenja o kojem se lokalitetu radi Valla donosi i povijest građevina koje se na fotografijama vide. Prolaskom kroz vrata dolazi do središnjeg gradskog trga (fotografija br. 4), da bi se prebacio na fotografije br. 2 i 12, koje prikazuju novi most na Kupi, podignut 1884. godine na mjestu bivšeg pontonskog mosta, te željeznički most, također preko rijeke Kupe.³⁴ Puno pažnje posvećuje zelenilu u i oko grada Karlovca, posebice promenadi, oko koje su izniknule neke od najljepših karlovačkih kuća (fotografije br. 10 i 9): „Da je sudbina Karlovcu bolje prijala i da se u sretnija vremena dalo zidati, sjali bi se danas oko toga trga sve sami sjajni dvorovi i palače karlovačkih trgovaca i obrtnika.“³⁵ Razgled ga dalje vodi rijekom Kupom do Dubovca, gdje navodi prošlost, izmjenu vladara i važnost tog burga (fotografije br. 12 i 13), da bi nastavio

est novoga vieka od god. 1453 do god. 1789 (I–II, 1899–1900) i *Povjest Francuske revolucije* (1901). Valla, Franjo. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63751> (29.11.2016.)

³⁰ „To je historija poput mozaika, uz to pisana liepom hrvaštinom, s puno zanosa i ljubavi prema Karlovcu.“ L., D. Grad Karlovac i njegova okolica, str. 3.

³¹ L., D. Grad Karlovac i njegova okolica, str. 3.

³² Valla, F. *Grad Karlovac i njegova okolica*. U: Krapek, H. (ur.), *Grad Karlovac i njegova okolica*. Karlovac : Tiskara D. Hauptfeld, 1889, str. 5.

³³ *Isto*, str. 6.

³⁴ *Isto*, str. 6–7.

³⁵ *Isto*, str. 7.

rijekom Kupom uzvodno prema Kaštelu, imanju grofa Nugenta, Mahićnom, odnosno Pokuplju i imanju Franje pl. Türka (fotografije br. 14, 15), pa sve do Ozlja (fotografije 16 i 17), čiju povijest prati i dužom pjesmom filozofskog pisca i pjesnika Janka Kamenara, koji je od 1882. do 1883. predavao na karlovačkoj gimnaziji.³⁶ S Ozlja i rijeke Kupe prebacuje se na rijeku Dobru i imanje Franje pl. Türka Novigrad (fotografija br. 18), da bi se vratio Kupi i imanju Emanuela pl. Vranyczany-Dobrinovića – Severinu, te nizvodno od Karlovca selu Rečici i imanju trapista, nekadašnjemu dvoru Draškovića (fotografija br. 22). Rijeke Korane dotiče se kroz stari grad Barilović (fotografija br. 24), te industrijski razvoj prateći sudbinu mlina na toj rijeci (fotografija 5, 6), te utoku Mrežnice u Koranu (fotografija br. 23). N rijeci Mrežnici hvali Josipa Jerusalema (fotografije 20, 21), nazivajući ju „prvim hrv. Manchesterom“.³⁷ Valla je svjestan i situacije ekonomskog zastoja u kojoj se Karlovac našao 1860-ih, ali ipak završava u optimističnom tonu. „Prva železnica iz Siska u Trst, odnese 1861. god. i blagostanje karlovačko. Od toga doba živi Karlovac, tako rekuć, od prijašnjega svoga sala. Ne zna se doduše, kada će se povratiti ona bolja vremena, nu to se može kazati, da Karlovac uz svoj zgodan položaj, obilje vode, množinu svog kapitala i jeftinoću radnika, neće moći dugo padati. Naskoro, ako bog dade, podići će se on do svoje stare slave i blagostanja, bude li i danas, kao i nekada karlovačke dobre volje i požrtvovnosti.“³⁸

Lopašić je zadovoljan odabranim lokalitetima, iako komentira da Krapek nije u album uvrstio „sve vriedne i ljepše zgrade ili vidike“.³⁹ Predlaže mu neke motive koje je također trebao uvrstiti, te ujedno navodi i da se okolica trebala posebno obraditi.⁴⁰ I Valla je svjestan da u Karlovcu postoji puno više lokaliteta koji su trebali biti fotografijom zastupljeni u tom albumu: „Sa ovo nekoliko crtica htjeli smo mi pokazati fizionomiju grada Karlovca. Razumije se da bi trebali nebroj slika, dok bi je sasvim predstavili, nu i ovo je mislimo dosta, da si o njoj barem dobar pojam stvorimo.“⁴¹

2. Analiza izgleda i sadržaja u sačuvanim primjercima albuma

Analizirani su primjerci pohranjeni u više institucija u Karlovcu i Zagrebu, počevši od Knjižnice Ministarstva kulture, Hrvatskog državnog arhiva, Nacionalne

³⁶ Kamenar, Janko (*Ivan Evangelist*). Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9506> (20.12.2016.)

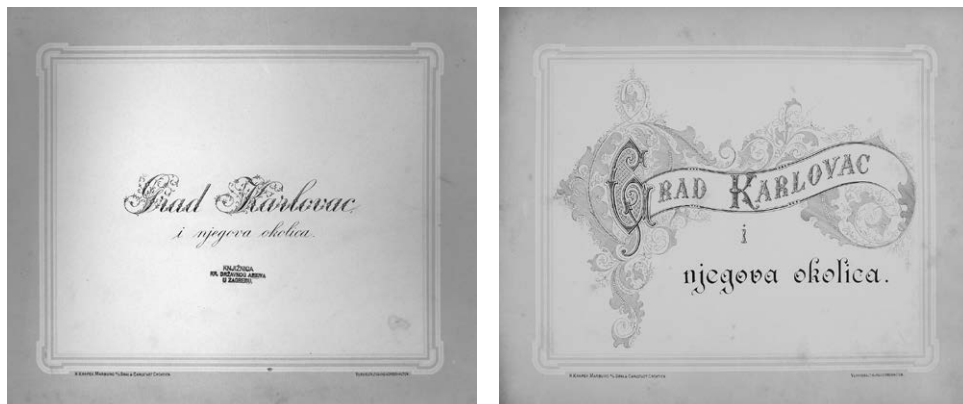
³⁷ Valla, F. *Grad Karlovac i njegova okolica*, str. 13.

³⁸ *Isto*, str. 14.

³⁹ L., D. *Grad Karlovac i njegova okolica*, str. 3.

⁴⁰ Tako predlaže: „[...] tako bih ja želio, da je onaj dio grada od kuće gg. Baraka, pa Sliječevića, Bunete i t. d. na jednoj slici; druga bi mogla biti naša bolnica, treća preliepi dubovački drvored, Dubovac doljni i gornji mogao bi biti od drežničke strane opet jedna slika, Švarča tamo dala bi sliku, realna gimnazija opet sliku, a tko bi to sve izbrojio!“ I za okolicu poimence navodi dvorove, crkve, čak i spilje koje bi bilo vrijedno snimiti. L., D. *Grad Karlovac i njegova okolica*, str. 3.

⁴¹ Valla, F. *Grad Karlovac i njegova okolica*, str. 7.

Slika 1. Kartoni s naslovom (HR-HDA-1435-1, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Specijalna knjižnica)

i sveučilišne knjižnice preko Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu, do Gradskog muzeja Karlovac. Fotografije su vjerojatno nastale tijekom 1888. godine jer se album našao u prodaji već u prvoj polovici siječnja iduće godine. Štoviše, svim sačuvanim primjercima zajedničko je 14 stranica tiskanog teksta, veličine 18,7 x 37,7 cm, prof. Franje Valla koji nosi datum 5. siječnja 1889., a kao njegov tiskar navodi se Dragutin Hauptfeld, te raspored fotografija, a razlikuje ih sam broj fotografija, posveta, potpis na posveti, izgled i boja korica, predlist i zalist te položaj tiskanog teksta, odnosno kartona s naslovom.

Osim toga, zamjetne su manje razlike pri konačnom izrezu svake fotografije. Stranice teksta su numerirane, a kartoni s fotografijama nemaju brojeve. Ne postoji list s popisom motiva, odnosno sadržaj, nego su naslovi fotografija potpisani ispod fotografija. Potpis ispod fotografije, kao i način pisanja (u jedan ili dva reda) različit je od primjerka do primjerka.

Tablica 1. Komparativni prikaz potpisa ispod fotografija u sačuvanim primjercima albuma

R. br.	GMK-P-649	GMK-KP-363	GKKA	HDA	MK
1.	Grad Karlovac / od zapada	Karlovac / od zapada	Grad Karlovac / od zapada	Karlovac, / od zapadne strane	Karlovac, / od zapada
2.	Kupski most	Kupski most	Kupski most	Kupski most	Kupski most
3.	Strossmajerov trg	Kadet škola. Strossmajerov trg	Strossmajerov trg	Kadet škola. Strossmajerov trg	Kadet škola. Strossmajerov trg

R. br.	GMK-P-649	GMK-KP-363	GKKA	HDA	MK
4.	Jelačićev trg	Jelačićev trg	Jelačićev trg	Jelačićev trg	Jelačićev trg
5.	Mlin na Čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratz-a	Mlin na čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratz-a	Mlin na Čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratz-a	Mlin na Čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava vitz. / Pongratz-a	Mlin na čigre. / imanje g. g. Gustava i Guide vitez. Pongratz
6.	Mlin na Čigre	Mlin na čigre	Mlin na Čigre	Mlin na Čigre	Mlin na čigre
7.	Grad Karlovac i Rakovac	Karlovac i Rakovac	Grad Karlovac i Rakovac	Karlovac i Rakovac	Karlovac i Rakovac
8.	Grad Karlovac / od Rakovačke strane	Karlovac / od Rakovačke strane	Grad Karlovac / od Rakovačke strane	Karlovac / od Rakovačke strane	Karlovac, / od Rakovačke strana
9.	Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / Baruna Drag. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a	Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / g. Brna D. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a	Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / Baruna Drag. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a	Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / g. Baruna Drag. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a	Kuća g. Dane Banjanin-a. Palaća / gosp. baruna Drag. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a
10.	Velika kavana / (Kavana L. Roksandić). / Kućevlastnik Obitelj Purebl	Velika kavana. / Kavana L. Roksandić. / Posjednik kuće obitelj Purebl	Velika kavana / Kavana L. Roksandić. / Kućevlastnik obitelj Purebl	Velika kavana. / (: kavana L. Roksandić). / Kućevlastnik obitelj Purebl	Velika kavana
11.	Karlovac / Pogled iz Promenade	Karlovac / od zapadne promenade	Karlovac / Pogled od Promenade	Karlovac, / od zapadne promenade	Karlovac, / od strane do velike promenade
12.	Most željeznice / preko Kupe / i Dubovac	Dubovac. / Most željeznice / preko Kupe	Most željeznice preko Kupe i Dubovac	Dubovac. / Most željeznice preko kupe	Most željeznice preko Kupe. Dubovac grad
13.	Dubovac / Pogled iz kolodvora,	Dubovac / od kolodvora,	Dubovac / Pogled od Kolodvora,	Dubovac / pogled od kolodvora.	Dubovac, / vidik od kolodvora.
14.	Kaštel. / Imanje g. grofa A. Nugent-a,	Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a,	Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a,	Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a,	Kaštel, / imanje g. grofa Artura Nugent.

R. br.	GMK-P-649	GMK-KP-363	GKKA	HDA	MK
15.	Pukupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Pokupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Pokupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Pokupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Pokupje, / imanje g. Fr. pl. Türk-a.
16.	Ozalj. / Imanje kneza Thurn-a i Taxis-a,	Ozalj. / Imanje kneza Thurn i Taxis- a,	Ozalj. / Imanje kneza Thurn-a i Taxis-a,	Ozalj. / Imanje kneza Thurn – Taxis- a,	Ozalj, / imanje kneza Turn i Taxis.
17.	Ozalj,	Ozalj,	Ozalj,	Ozalj,	Ozalj.
18.	Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a,	Novigrad, / imanje g. Fr. pl. Türk-a.
19.	Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ- Dobrinović,	Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ- Dobrinović,	Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ- Dobrinović-a,	Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ – Dobrinović-a,	Severin, / imanje g. M. pl. Vranjczanÿ – Dobrinović.
20.	Tvornica pre- denja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Imanje g. Jerusalem-a i drug,	Tvornica pre- denja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Vlastelin g. J. Jerusalem i drug,	Tvornica pre- denja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Imanje g. Jerusalem-a i drug,	Tvornica pre- denja i tkanja pamuka u Dugojresa. / Posjed g. J. Jerusalem i druga.	Tvornica pre- denja i tkanja pamuka u Dugaresi, / imanje g. g. J. Jerusalem i drug-a.
21.	Tvornica u Dugojresi,	Tvornica u Dugojresi,	Tvornica u Dugojresa,	Tvornica u Dugojresi,	Tvornica u Dugaresi,
22.	Rečica. / Samostan o. o. Trappista	Rečica. / Samostan o. o. Trappista.	Rečica. / Samostan o.o. Trappista,	Rečica. / Sa- mostan O.O. Trappista,	Rečica, / sa- mostan O.O. Trappista.
23.	Mlin u Turnu. / Imanje gosp. Pere Sliepčević-a		Mlin u Turnu. / Imanje gosp. Pere Sliepčević-a	Mlin na Tur- nu. / Imanje gosp. Petra Sliepčević-a	Mlin na Turnu, / pos- jednik g. Petar Sliepčević.
24.	Barilović. / Posjed občine Barilović		Barilović. / Posjed občine Barilović.	Barilović. / Posjed občine Barilović.	Barilović, / posjed občine Barilović.

Dekorativni kartoni na koje su nalijepljene fotografije formata približno 18 x 25 cm⁴² u svim su primjercima isti. Dimenzije kartona su, uz neznatna odstupanja, 32 x 39 cm, a debljina im je 1 mm. Ispod svake fotografije ravno odrezanih uglova otisnut je naslov fotografije. Na svakom je kartonu ispod fotografije s lijeve strane tiskanim slovima otisnuto *H. Krapek. Marburg ald. Drau & Carlstadt Croatien*, a s desne stoji *Vervielfältigung Vorbehalten*. Četiri albuma imaju posvetu, no u samo dva slučaja se, iako svi kartoni s fotografijama nose signaturu Maribora i Karlovca, potpisao kao „svjetloslikar u Karlovcu i Mariboru“. Riječ je o albumima u vlasništvu Knjižnice Ministarstva kulture RH i Hrvatskog državnog arhiva. U ostala dva se potpisuje kao „svjetloslikar u Karlovcu“.

Svi sačuvani primjerci albuma, osim jednog u posjedu Gradskog muzeja Karlovac, imaju 24 fotografije, koje spominje i Valla u svojem tekstu, tako da sa sigurnošću možemo zaključiti da je album imao upravo toliko fotografija.

2.1. Primjerci iz Gradskog muzeja Karlovac

U Gradskom muzeju Karlovac čuvaju se dva albuma (inv. oznaka GMK-KP-363 i GMK-P-649).

Album inv. oznake GMK-P-649 otkupljen za muzej 2001. godine. Dimenzije su mu 33 x 41 x 3,6 cm, a uvezen je u crvenu kožu na kojoj je zlatotiskom otisnut naslov *Grad Karlovac i njegova okolica*. Sadržava 24 fotografije formata približno 18 x 25 cm⁴³ kaširanih na 1 mm debele kartone dimenzija 32 x 39 cm. Nema posvete, nego započinje naslovnim kartonom, nakon čega slijedi tiskani tekst Franje Valla, datiran 5. siječnja 1889., otisnut u tiskari D. Hauptfelda u Karlovcu.⁴⁴

Dvadeset i četiri albuminske fotografije međusobno su odijeljene listovima papira, i to redom:

1. Grad Karlovac / od zapada (18,4 x 24,1 cm)
2. Kupski most (18 x 25 cm)
3. Strossmaýerov trg (18,6 x 25,2 cm)
4. Jelačićev trg (19,1 x 24,7 cm)
5. Mlin na čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratza (18,4 x 24,6 cm)
6. Mlin na čigre (18,8 x 24,5 cm)

⁴² Dimenzije fotografija neznatno variraju.

⁴³ Visina fotografija kreće se od 18 cm, kolika je najmanja visina, do 19,5 cm, dok je raspon širine od 24 do 25,2 cm.

⁴⁴ Na dnu stranice Krapek donosi napomenu: „**Pripomena.** Ovo nekoliko redaka o gradu Karlovcu i njegovoj okolini posakupio mi je iz različitih djela naših povjestnika prof., F. Valla. Ja mu se ovdje na tom daru lijepo zahvaljujem i to tim radje, što je on svu stvar znao protkati i zadahnuti osobitim patriotizmom i ljubavi napram ovom nama milom kraju.“

7. Grad Karlovac i Rakovac (18,3 x 24,1 cm)
8. Grad Karlovac / od Rakovačke strane (18,4 x 24,7 cm)
9. Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / Baruna Drag. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a (19,5 x 25,2 cm)
10. Velika kavana / (Kavana Lav. Roksandić). / Kućevlastnik Obitelj Purebl (19,2 x 24,5 cm)
11. Karlovac / Pogled iz Promenade (18,4 x 25 cm)
12. Most željeznice / preko Kupe / i Dubovac (18,9 x 24,4 cm)
13. Dubovac / Pogled iz kolodvora (18,9 x 24,8 cm)
14. Kaštel. / Imanje g. grofa A. Nugent-a (18,2 x 24,6 cm)
15. Pukupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a (19,1 x 24,8 cm)
16. Ozalj. / Imanje kneza Thurn-a i Taxis-a (18,1 x 24,5 cm)
17. Ozalj (18,6 x 24,4 cm)
18. Novigrad. / Imanje gosp. Frana pl. Türk-a (18,5 x 24,2 cm)
19. Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ-Dobrinović (18,5 x 24,3 cm)
20. Tvornica predenja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Imanje g. Jerusalem-a i drug (19,2 x 24,1 cm)
21. Tvornica u Dugojresi (19,1 x 24,6 cm)
22. Rečica. / Samostan o. o. Trappista (19,1 x 24,3 cm)
23. Mlin u Turnu. / Imanje g. Pere Sliepčević-a (18,4 x 24 cm)
24. Barilović. / Posjed obćine Barilović. (19 x 24,8 cm)

Za drugi album u vlasništvu Gradskog muzeja Karlovac, inv. oznake GMK-KP-363, nije jasno kada i na koji način je ušao u fundus muzeja. Dimenzije su mu 33 x 41 x 3,6 cm. Ima smeđi kožni uvez na kojem je zlatotiskom u bogato ukraše-

Slika 2. *Korice albuma*
(GMK-KP-363)

nom okviru otisnut naslov *Grad Karlovac i njegova okolica*. Sadržava 22 fotografije formata približno 18 x 25 cm⁴⁵ kaširanih na 1 mm debele kartone dimenzija 32 x 39 cm. Taj primjerak fotomonografije ima posvetu na posebnom kartonu. Posvećen je kraljevskom mjerniku Ljudevitu Eisenhutu.⁴⁶ Tekst posvete je: „Veleštovanom gospodinu / Ljudevit-u Eisenhut-u / kralj. mjerniku p. n. / kao podupiratelju narodne prosvjete / posvećuje nazočni Album / s odličnim počitanjem / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu.“ Nakon posvete slijedi Vallin tekst,⁴⁷ a tek potom karton s otisnutim naslovom albuma *Grad Karlovac i njegova okolica*.

Ostatak albuma sadržava 22 albuminske fotografije međusobno odijeljene listovima papira, i to redom:

1. Karlovac, / od zapada (18,6 x 24,1 cm)
2. Kupski most (18,7 x 25,1 cm)
3. Kadet škola. Strossmajerov trg (19,1 x 25,3 cm)
4. Jelačićev trg (19 x 24,7 cm)
5. Mlin na čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratz-a (18,4 x 24,3 cm)
6. Mlin na čigre (18,5 x 24,7 cm)
7. Karlovac i Rakovac (18,2 x 24 cm)
8. Karlovac / od Rakovačke strane (17,9 x 24,6 cm)
9. Kuća g. Dane Banjanina. Palaća / g. Brna D. Vranjczanÿ-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a, (19,5 x 24,6 cm)
10. Velika kavana. / Kavana L. Roksandić. / Posjednik kuće obitelj Purebl (19,3 x 23,8)
11. Karlovac, / od zapadne promenade (18,7 x 24,6 cm)
12. Dubovac. / Most železnice / preko Kupe (19 x 24,6 cm)
13. Dubovac / od kolodvora (18,6 x 24,1 cm)
14. Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a (19 x 25 cm)
15. Pokupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a (18,4 x 24,1 cm)
16. Ozalj. / Imanje kneza Thurna i Taxis-a (18,1 x 24,8 cm)
17. Ozalj (18,9 x 24,3 cm)
18. Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a (19 x 24,3 cm)
19. Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ-Dobrinović (18,6 x 24,1 cm)

⁴⁵ Visina fotografija varira od 17,9 cm kolika je najmanja visina, do 19,3 cm, dok je raspon širine od 23,8 do 25,3 cm.

⁴⁶ Potječe iz zagrebačke stolarske obitelji. *Eisenbuth (Eisenhut)*. Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57437> (2.12.2016.)

⁴⁷ Krivo uvezano nakon postupka restauracije.

20. Tvornica predenja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Vlastelin g. J. Jerusalem i drug (18,9 x 24,4 cm)
21. Tvornica u Dugojresi (19,1 x 24,6 cm)
22. Rećica. / Samostan o. o. Trappista. (18,8 x 24,6 cm)

2.2. Primjerak pohranjen u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu

Primjerak koji se čuva u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu dimenzija 33 x 41 x 3,6 cm uvezen je u crvenu kožu na kojoj je zlatotiskom otisnut naslov *Grad Karlovac i njegova okolica*. Sadržava 24 fotografije formata približno 18 x 25 cm⁴⁸ kaširanih na 1 mm debele kartone dimenzija 32 x 39 cm. Posvećen je Vladimiru Pureblu. Tekst posvete: „Blagorodnomu gospodinu / Vladimir-u Purebl-u / trgovcu p. n. / kao podupiratelju narodne prosvjete / posvećuje nazočni Album / s odličnim poćitanjem / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu.“

Nakon posvete slijedi dekorativni karton s otisnutim naslovom *Grad Karlovac i njegova okolica*, a zatim tekst povjesničara Franje Valla.

Dvadeset i četiri albuminske fotografije međusobno su odijeljene listovima papira, i to redom:

1. Grad Karlovac / od zapada (18,4 x 24,2 cm)
2. Kupski most (18,1 x 25 cm)
3. Strossmajerov trg, (18,3 x 25 cm)
4. Jelačićev trg, (19,1 x 24,9 cm)
5. Mlin na ćigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava pl. Pongratz-a (18,4 x 24,6 cm)
6. Mlin na ćigre (18,7 x 24,9 cm)
7. Grad Karlovac i Rakovac (18 x 24,2 cm)
8. Grad Karlovac / od Rakovaćke strane (17,8 x 24,5 cm)
9. Kuća g. D. Banjanina. Palaća / Baruna Drag. Vranjćzanj-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavćić-a (19,5 x 25,1 cm)
10. Velika kavana / Kavana L. Roksandić. / Kućevlastnik obitelj Purebl (18,8 x 24,4 cm)
11. Grad Karlovac / Pogled od Promenade (19,5 x 25,8 cm)
12. Most ųeleznice preko Kupe i Dubovac (18,9 x 24,9 cm)
13. Dubovac / pogled od Kolodvora (18,4 x 24,1 cm)
14. Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a (18,8 x 25,3 cm)

⁴⁸ Visina se kreće u rasponu od 17,8 do 19,5 cm, a ųirina od 24 do 25,8 cm.

Slika 3. Različiti potpisi pod istim fotografijama (GMK-KP-363, HR-HDA-1435-1, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Specijalna knjižnica)

15. Pokuplje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a (19,2 x 24,8 cm)
16. Ozalj. / Imanje kneza Thurn-a i Taxis-a (18 x 24,7 cm)
17. Ozalj (18,5 x 24,2)
18. Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a (18,4 x 24,4 cm)
19. Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanÿ-Dobrinović-a (18,4 x 24,3 cm)
20. Tvoronica predenja i tkanja pamuka u Dugojresi. / Imanje g. Jerusalem-a i drug (19,1 x 24 cm)
21. Tvoronica u Dugojresa (19 x 24,5 cm)
22. Rečica. / Samostan o. o. Trappista (19 x 24,6 cm)
23. Mlin na Turnu. / Imanje g. Pere Sliepečević-a (18,5 x 24,5 cm)
24. Barilović. / Posjed obćine Barilović. (19 x 24,7 cm)

2.3. Primjerak pohranjen u Hrvatskom državnom arhivu

Primjerak albuma koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu dimenzija je 32,7 x 40,5 x 3,6 cm uvezen u crvenu kožu na kojoj je zlatotiskom otisnut naslov *Grad Karlovac i njegova okolica* također sadržava 24 fotografije formata približno

Slika 4. *Tekst posvete dr. Gustavu Kornitzeru (HR-HDA-1435-1)*

18 x 25 cm⁴⁹ kaširane na 1 mm debele kartone dimenzija 32 x 39 cm. Taj primjerak posvećen je Gustavu Kornitzeru. Tekst posvete glasi: „Veleučenom gospodinu / Dr. Gustav-u Kornitzer-u / odvjetniku p. n. / svomu veleštovanomu zaštitniku / doprinaša ovaj Album / u znak zahvalnosti / najodaniji mu štovatelj / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu i Mariboru“.

Poslije posvete slijedi dekorativni karton s naslovom *Grad Karlovac i njegova okolica*, a zatim tiskan Vallin tekst. Na poledini kartona posvete te na kartonu s naslovom i početnoj stranci tiskanog teksta nalazi se pečat „KNJIŽNICA / KR. DRŽAVNOG ARKIVA / U ZAGREBU“.

I taj album sadržava 24 albuminske fotografije međusobno odijeljene listovima papira, i to redom:

1. Karlovac, / od zapadne strane (18,2 x 24,2 cm)
2. Kupski most (18,7 x 24,4 cm)
3. Kadet škola. Strossmajerov trg (18,2 x 25,2 cm)
4. Jelačićev trg (18,2 x 24,7 cm)
5. Mlin na čigre. / Imanje g. g. Guida i Gustava vitz. / Pongratz-a (18,4 x 23,7 cm)
6. Mlin na čigre (18,5 x 24,4 cm)
7. Karlovac i Rakovac. (18 x 23,8 cm)
8. Karlovac / od Rakovačke strane, (18,2 x 24,5 cm)
9. Kuća g. Dane Banianina. Palaća / g. Baruna Drag. Vranjczanj-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a (19,6 x 24,7 cm)
10. Velika kavana. / (: kavana L. Roksandić). / Kućevlastnik obitelj Purebl (18,7 x 24,2 cm)
11. Karlovac, / od zapadne promenade. (18,5 x 24,9 cm)
12. Dubovac. / Most željeznice preko kupe. (18,6 x 25,2 cm)
13. Dubovac / pogled od kolodvora. (18 x 23,9 cm)
14. Kaštel. / Imanje grofa Art. Nugent-a, (18,9 x 24,7 cm)
15. Pokupje. / Imanje g. Frana pl. Türk-a, (19 x 24,5 cm)
16. Ozalj. / Imanje kneza Thurn – Taxis-a, (18,1 x 24,7 cm)
17. Ozalj, (18,6 x 24,4 cm)
18. Novigrad. / Imanje g. Frana pl. Türk-a, (18,5 x 24,3 cm)
19. Severin. / Imanje g. M. pl. Vranjczanj – Dobrinović-a, (18,5 x 24,1 cm)
20. Tvornica predenja i tkanja pamuka u Dugojresa. / Posjed g. J. Jerusalem i druga. (19,5 x 24,6 cm)

⁴⁹ Visina fotografija varira od 18 cm, kolika je najmanja visina, do 19,6 cm, dok je raspon širine od 23,7 do 25,2 cm.

21. Tvornica u Dugojresi, (19,4 x 24,2 cm)
22. Rečica. / Samostan o. o. Trappista, (18,9 x 24,2 cm)
23. Mlin na Turnu. / Imanje gosp. Petra Sliepčević-a (18 x 24,5 cm)
24. Barilović. / Posjed občine Barilović. (19 x 24,5 cm)

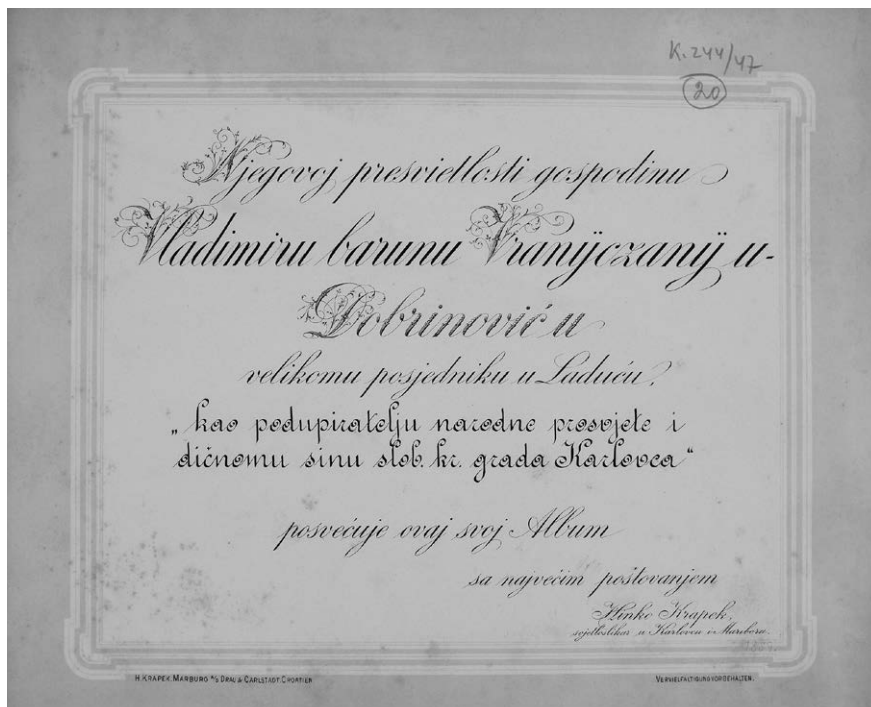
2.4. Primjerak pohranjen u Specijalnoj knjižnici Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH

Primjerak koji se čuva u Specijalnoj knjižnici Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH najreprezentativniji je od šest navedenih albuma, što je i očekivano jer je posvećen barunu Vladimiru Vranyczany-Dobrinoviću. Na predlistu je grafitnom olovkom u gornjem lijevom uglu zapisano „od KOMZE – 5.4.1947.“, a dolje se nalazi pečat „KNJIŽNICA / KONZERVATORSKOG ZAVODA / U ZAGREBU / BROJ 2.352“. Album je uvezen u smeđi kožni uvez s bogatim okvirom u zlatotisku, unutar kojeg se nalazi natpis Grad Karlovac i njegova okolica. Dimenzije albuma su 33 x 40,5 x 3,6 cm. Ima 24 fotografije formata približno 18 x 25 cm⁵⁰ kaširane na 1 mm debele kartone dimenzija 32 x 39 cm. Tekst posvete barunu Vladimiru Vranyczany-Dobrinoviću glasi: „Njegovoj presvietlosti gospodinu / Vladimiru barunu Vranyczany-u- / Dobrinović-u / veliko posjedniku u Laduču, / „kao podupiratelju narodne prosvjete i / dičnomu sinu slob. kr. grada Karlovca“ / posvećuje ovaj svoj Album / sa najvećim poštovanjem / Hinko Krapek, / svjetloslikar u Karlovcu i Mariboru.“ U donjem desnom uglu kartona upisana je godina 1889., a u gornjem desnom uglu crvenom je bojicom upisano „K. 244/47 / 20“ (broj 20 je zaokružen).

I taj album sadržava 24 albuminske fotografije međusobno odijeljene listovima papira koji su numerirani grafitnom olovkom u gornjem desnom uglu. Nazivi fotografija pisani su crnom tintom, nalaze se ispod fotografija na kartonu. Uz natpise su grafitnom olovkom pisani i povijesni podatci ili nazivi za objekte koji se na fotografijama nalaze. Raspored fotografija isti je kao i u prethodnim albumima i to redom:

1. Karlovac, / od zapada. (18,9 x 24,1 cm)
2. Kupski most. (19 x 24,9 cm)
3. Kadet škola. Strossmayerov trg. (19,5 x 25,2 cm)
4. Jelačićev trg. (19,2 x 24,9 cm)
5. Mlin na čigre, / imanje g. g. Gustava i Guido vitez. Pongratz. (19 x 24,8 cm)
6. Mlin na čigre. (18,5 x 24 cm)
7. Karlovac i Rakovac. (19 x 23,9 cm)

⁵⁰ Visina fotografija varira od 18,1 cm, kolika je najmanja visina, do 19,6 cm, dok je raspon širine od 23,9 do 25 cm.

Slika 5. Tekst posvete barunu Vladimiru Vranjczany-Dobrinoviću

8. Karlovac, / od Rakovačke strana. (18,5 x 24,5 cm)
9. Kuća g. Dane Banjanin-a. Palaća / gosp. baruna Drag. Vranjczany-a. Kuća g. Dr. Iv. Banjavčić-a (19,6 x 25 cm)
10. Velika kavana. (19,4 x 24,3 cm)
11. Karlovac, / od strane do velike promenade. (19,1 x 24,4 cm)
12. Most željeznice preko Kupe. Dubovac grad. (19,1 x 24,9 cm)
13. Dubovac, / vidik od kolodvora. (19 x 24,1 cm)
14. Kaštel, / imanje g. grofa Artura Nugent. (19,5 x 24,9 cm)
15. Pokupje, / imanje g. Fr. pl. Türka. (19,1 x 24,6 cm)
16. Ozalj, / imanje kneza Turn i Taxis. (18,5 x 24,9 cm)
17. Ozalj. (19,2 x 24,5 cm)
18. Novigrad, / imanje g. Fr. pl. Türk-a. (18,9 x 24,5 cm)
19. Severin, / imanje g. M. pl. Vranjczany – Dobrinović. (18,7 x 24,5 cm)
20. Tvornica predenja i tkanja pamuka u Dugaresi, / imanje g. g. J. Jerusalem i drug-a. (19,2 x 24,1)
21. Tvornica u Dugaresi, (18,7 x 24,5 cm)

22. Rečica, / samostan o. o. Trappista. (19,2 x 24,9 cm)
 23. Mlin na Turnu, / posjednik g. Petar Sliepčević. (18,1 x 24,3 cm)
 24. Barilović, / posjed obćine Barilović. (19,5 x 25 cm)

Tablica 2. *Komparativni prikaz tekstova posveta*

GMK-KP-363	GKKA	HDA	MK
Veleštovanom gospodinu / Ljudevit-u Eisenhut-u / kralj. mjerniku p. n. / kao podupiratelju narodne prosvjete / posvećuje nazočni Album / s odličnim poćitanjem / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu.	Blagorodnomu gospodinu / Vladimir-u Purebl-u / trgovcu p. n. / kao podupiratelju narodne prosvjete / posvećuje nazoćni Album / s odličnim poćitanjem / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu.	Veleućenom gospodinu / Dr. Gustav-u Kornitzer-u / odvjeteniku p. n. / svomu veleštovanomu zaštitniku / doprinaša ovaj Album / u znak zahvalnosti / najodaniji mu štovatelj / Hinko Krapek / svjetloslikar u Karlovcu i Mariboru.	Njegovoj presvietlosti gospodinu / Vladimiru barunu Vranjćzanj-u- / Dobrinović-u / veliko posjedniku u Laduću, / „kao podupiratelju narodne prosvjete i / dićnomu sinu slob. kr. grada Karlovca“ / posvećuje ovaj svoj Album / sa najvećim poštovanjem / Hinko Krapek, / svjetloslikar u Karlovcu i Mariboru.

Zaključni osvrt

Album *Grad Karlovac i njegova okolica* Hinka Krapeka ilustriran je rućno raćdenim autorovim fotografijama koje prati tiskani tekst profesora Franje Valla, te je, iako je nastao po uzoru na *Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* Ivana Standla, važno fotografsko ostvarenje ne samo za grad Karlovac, nego i za hrvatsku fotografiju.

Istraćivanje je pokazalo da je saćuvano pet primjeraka u nekoliko institucija u Karlovcu i Zagrebu. Za oćekivati je da postoje još neki primjerci, posebice u privatnom vlasništvu,⁵¹ prvenstveno u Zagrebu, no nije iskljućen ni ostatak Hrvatske, ali ni Slovenije jer je Krapek cijelo vrijeme svoje karlovaćke fotografske aktiv-

⁵¹ „Taj album ćuva se i danas u nekim našim starim obiteljima kao uspomena na ona vremena prije pola stoljeća, kad se naš društveni ćivot razvijao u posvema drugim granicama i prilikama, a glavne su mu oznake bile solidnost i poštenje u radu, te širokogrudni liberalizam bezbrićne buržoazije.“ Deak, F. Karlovaćki fotografi i njihove zasluge za lokalnu historiju grada Karlovca. *Jutarnji list* (Zagreb), 18.8.1937., str. 10. Za pretpostaviti je da su albume u svojem vlasništvu imale i sve one obitelji ćija je imanja snimio (Türk, Thurn i Taxis, Pongratz, Nugent, Sliepćević, Banjanin, Banjavćić, Roksandić).

nosti usporedno imao atelje u Mariboru, u koji se i povukao krajem 1890-ih, nakon sukoba u karlovačkom vatrogasnom društvu.

Rezultat analize albuma upućuje na zaključak kako ni jedan od pregledanih primjeraka nije istovjetan drugomu. Osim manjih odstupanja u izrezu fotografija izrađenih iz istog negativa, najviše je razlika u opremi albuma. Iako su kartoni na koje su fotografije lijepljene u svim albumima isti, potpisi ispod fotografija javljaju se u različitim varijacijama od primjerka do primjerka.

Album namijenjen građanstvu bio je uvezen u crvenu kožu s naslovom u zlatotisku, bez posvete, koja se mogla naknadno dodati. Najreprezentativnija dva albuma, posvećena važnim osobama u tadašnjem društvu – kraljevskom mjerniku Ljudevitu Eisenhutu i barunu Vladimiru Vranyczany-Dobrinoviću, uvezena su u identični smeđi kožni uvez s bogatim okvirom u zlatotisku oko naslova. Primjerak posvećen barunu Vranyczany-Dobrinoviću je najekskluzivniji jer su posveta, kao i naslovni list puno bogatije ukrašeni.

Analiza je osim toga pokazala da prof. Valla nije imao utjecaj ni na odabir motiva fotografija, kao ni na konačni raspored fotografija unutar albuma, nego je njegov tekst nastao nakon dovršetka samog albuma.

Iako je Krapek poznatiji po albumima Plitvičkih jezera, kojima se opetovano vraćao, gdje je do punog izražaja došla njegova ljubav prema prirodi, i album *Grad Karlovac i njegova okolica* od izuzetne je važnosti za karlovačku, pa i hrvatsku fotografsku baštinu. Tomu svjedoči i napis u Jutarnjem listu, gotovo pedeset godina nakon objavljivanja albuma, koji piše Dr. F. D. (dr. Franjo Deak, op. a.): „Krapek je bio jedan od onih rijetkih ljudi, koji je iako stranac, Hrvatsku kao svoju domovinu prigrlio, te njezine ljepote opjevao u svojim brojnim i uspješnim fotografskim slikama, koje su njega preživjele i nama danas služe ne samo sjajnim dokazom njegove fotografske spreme, već su one šta više žive ilustracije prošlih vremena i evociraju nesmanjenom uvjerljivošću i snagom slavnu prošlost grada Karlovca.“⁵²

Izvori

Gradski muzej Karlovac, Krapek, H. *Grad Karlovac i njegova okolica*, Karlovac, 1889. inv. oznaka: GMK-P-649 i GMK-KP-363

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Krapek, H. *Grad Karlovac i njegova okolica*, Karlovac, 1889.

Hrvatski državni arhiv, HR-HDA-1435. Zbirka fotografija Hinka Krapeka, 1. *Grad Karlovac i njegova okolica*, Karlovac, 1889.

Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Specijalna knjižnica, Krapek, H. *Grad Karlovac i njegova okolica*, Karlovac, 1889.

⁵² Deak, F. Karlovački fotografi, str. 10.

Literatura

Kočevar, S. (ur.). *AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st.* Karlovac : Gradski muzej Karlovac, 2013.

Deak, F. Karlovački fotografi i njihove zasluge za lokalnu historiju grada Karlovca. *Jutarnji list* (Zagreb). 18.8.1937., str. 10.

Digitalizirana karlovačka baština. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. URL: http://www.gkka.hr/?page_id=2629 (29.11.2016.)

Eisenhuth (Eisenhut). Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57437> (02.12.2016.)

Maleković, V. (ur.). *Fotografija u Hrvatskoj 1848–1951.* Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 1994.

Grčević, N. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj.* Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1981.

Grčević, N. *Fotografija u Hrvatskoj 3. Rana karlovačka fotografija.* Zagreb – Karlovac : Cefft – Centar za fotografiju, film i tv – Gradski muzej Karlovac, 1982.

Gržina, H. Analiza sadržaja fotografija u sačuvanim primjercima prve hrvatske fotomonografije „Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 56(2013), str. 123–143.

Kamenar, Janko (Ivan Evangelist). Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9506> (20.12.2016.)

Kruhek, M. (ur.). *Karlovac.* Karlovac : Gradski muzej Karlovac – Poglavarstvo grada Karlovca, 1998.

Ott, I. (ur.). *Karlovački leksikon.* Zagreb : Školska knjiga, 2008.

Karlstadt und seine Umgebung. *Agramer Zeitung* (Zagreb). 12.1.1889., str. 5.

Kočevar, S. *Iz starih albuma.* Karlovac : Gradski muzej Karlovac, 2002.

L., D. Grad Karlovac i njegova okolica. *Svjetlo* (Karlovac). 13.1.1889., str. 3.

Nacionalni arhivski informacijski sustav. Arhivsko gradivo. Hrvatski državni arhiv.

URL: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=1_120569 (29.11.2016.)

Osrečki-Jakelić, D. *Fotografija u vrijeme historicizma.* U: Maleković, V. (ur.), *Historicizam u Hrvatskoj I.* Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 2000, str. 420–429.

Ott, I. *Karlovačka povjesnica.* Karlovac : Matica hrvatska Karlovac, 2003.

Radovinović, R. *Stari Karlovac : ulice kuće, ljudi*. Karlovac : Tiskara Pečarić-Radočaj, 2010.

Smokvina, M. *Hrvatska na povijesnim fotografijama*. Zagreb : Veble Commerce, 2001.

Širola, S. Na Plitvička jezera! *Svjetlo* (Karlovac). 9.4.1893., str. 2.

Švegar, Z. *Stoljeće tenisa u Karlovcu*. Karlovac : Teniski klub Karlovac, 1996.

Valla, F. Grad Karlovac i njegova okolica. U: Krapek, H. (ur.), *Grad Karlovac i njegova okolica*. Karlovac : Tiskara D. Hauptfeld, 1889, str. 1–14.

Valla, Franjo. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63751> (29.11.2016.)

Vrbetić, M. *Karlovac na razmeđu stoljeća 1880–1914*. Zagreb : Školska knjiga, 1989.

Vicić, F. (ur.). *Župa Novigrad na Dobri: Župa uznesenja Blažene Djevice Marije*. Novigrad na Dobri : Župa Uznesenja BDM Novigrad na Dobri, 2013.

Summary

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PRESERVED COPIES OF THE PHOTO MONOGRAPH “THE CITY OF KARLOVAC AND ITS COUNTRYSIDE” BY PHOTOGRAPHER HINKO KRAPEK

The album “The City of Karlovac And Its Countryside” by Karlovac photographer Hinko Krapek is one of the most significant achievements of Karlovac, as well as Croatian early photography. Since its release in January 1889 it has been praised by the Karlovac and Zagreb newspapers and its importance has been recognized by researchers of the Croatian photographic history. Its popularity was still vivid in Karlovac families in 1930s.

This research shows that there are only five preserved albums, three in Karlovac (the Karlovac City Museum and the City Library “Ivan Goran Kovačić”), two in the Croatian State Archives and the Special Library of the Directorate for the Protection of Cultural Heritage of the Ministry of Culture in Zagreb, while the copy from the National and University Library in Zagreb is lost.

All of them are of the same size, with the same text by the history teacher Franjo Valla about the history of Karlovac and the photographed sites, printed by the Karlovac printer Dragutin Hauptfeld. The analysis proved that Valla had no influence over the sites’ selection or the arrangement of the photographs within the album.

All the albums, but one in the possession of the Karlovac City Museum, have twenty-four photographs. Although they slightly differ by the final cut-out during the making of prints out of negatives, main differences concern the album layout – starting with its cover design, different texts of dedication, cover sheet and captions under photographs. Due to its final presentation, every preserved copy of the album should be considered a unique item of the kind.

Keywords: *Hinko Krapek, album, photograph, layout, dedication, caption, Karlovac, 19th century*